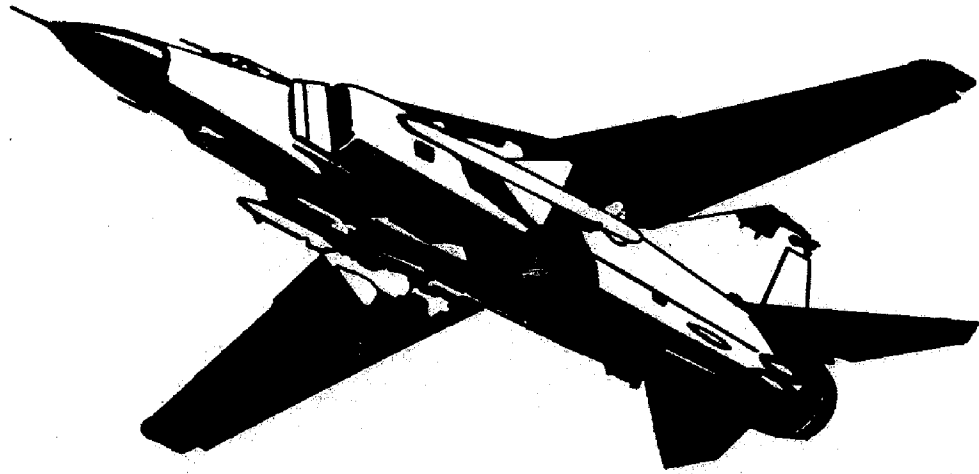

KONINKLIJKE LUCHTMACHT

INLICHTINGEN

SAMENVATTING

(ISAM) 3/84

Uitgegeven door de Luchtmachtstaf

Afd. Inlichtingen en Veiligheid

Ex.Nr. 75

MINISTERIE VAN DEFENSIE
LUCHTMACHTSTAF

2516 BA 's-Gravenhage, 9 april 19
Binckhorstlaan 135
Tel. 070 - 493591

Afd.: Inlichtingen en
Veiligheid.

Nr. : AIV / 0964 / 1 - 84

Aan:

Zie verzendlijst.

INLICHTINGENSAMENVATTING

ISAM 3/84

Deze ISAM is een nationaal inlichtingendokument.
Behoudens voorafgaande toestemming van het
Hoofd van de Afdeling Inlichtingen en Veiligheid van
de Luchtmachtstaf mag de inhoud niet:

- A. ter inzage worden gegeven aan buitenlanders;
- B. ten overstaan van buitenlanders in discussie
worden gebracht;
- C. worden gekopieerd.

VERZENDLIJST, behorende bij Inlichtingensamenvatting nr. AIV/D964/F-84,
d.d. 12 maart 1984.

<u>Aan:</u>	<u>Ex.nr.:</u>
Chef Staf (Luchtmacht) van de Inspecteur Generaal der Krijgsmacht	1 *)
Chef Defensiestaf t.a.v. Hoofd Afd. Inl. en Veiligheid	2
C- CTL	3
C- Vlb Soesterberg	4
C- Vlb Leeuwarden	5
C- 322 Squadron)	6
C- 323 Squadron) d.t.v. C- Vlb Leeuwarden	7
C- GPLV/Vlb Deelen	8
C- 298 Squadron)	9
C- 299 Squadron) d.t.v. C- GPLV/Vlb Deelen	10
C- 300 Squadron)	11
C- Vlb Volkel	12
C- 311 Squadron)	13
C- 312 Squadron) d.t.v. C- Vlb Volkel	14
C- 306 Squadron)	15
C- Vlb Twenthe	16
C- 313 Squadron)	17
C- 315 Squadron) d.t.v. C- Vlb Twenthe	18
C- Vlb Gilze-Rijen/Eindhoven	19+73
C- 316 Squadron)	20
C- 314 Squadron) d.t.v. C- Vlb Gilze-Rijen/Eindhoven	21
C- 12 GGW	22+23
C- 3 GGW	24+25
C- 5 GGW	26+27
C- CRC/Mi1ATCC	28+29
C- LVMG	30
C- 1 LK t.a.v. C- ASOC	31+32
C- CLO	33
C- DELM	34
C- DSM/Vlb Woensdrecht	35
C- LUOS t.a.v. C- nr. 3 Squadron	36
C- LIMOS	37
C- LETS)	
C- KKSL)	38
C- DATIM	75
C- KLS tvs C-Vlb Ypenburg	39
Directeur Luchtmacht Stafschool	40

Lumat XXXXXXXXXX

	<u>Ex.nr.:</u>
Lumat [redacted] (tvs ter circulatie Defat en Lamat)	41 *)
Defat [redacted]	42 *)
Defat [redacted]	43 *)
Defat [redacted] (tvs ter circulatie Lamat en Adj.Lumat)	44 *)
Lumat [redacted] (tvs ter circulatie Defat en Marat)	45 *)
Defat [redacted]	46 *)
Laluma [redacted] (tvs ter circulatie Defat)	47 *)
Defat [redacted]	48 *)
Defat [redacted]	49 *)

I.a.a.:

Voorzitter van het Comité Verenigde Inlichtingen- diensten Nederland	50
Hoofd MARID	51
Hoofd LAMID	52+53
Hoofd IDB	54
Hoofd BVD t.a.v. [redacted]	55
DPKLu	56
DMKLu	57
DEBKLu - SCFin/PSCFin - SCAut - SCOrg	58
HPMV Brussel	59
NAK AFCENT t.a.v. [redacted]	60
NAK ZATAF t.a.v. [redacted]	61+62
Neth. Support Unit AAFCE t.a.v. Lt-Kol [redacted]	63
C- 1 LVG	64
NTC KLu Liaison Officier	65
C- Verbindings Afd. Arnhem t.a.v. Hoofd TOC/EOV	66
NMR SHAPE	67
<u>Intern aan:</u>	
BDL - PCLS - SCO - SCPL	68
H- AOD)	
H- ALBV)	69 *)
H- AV)	
H- AOB	70
H- APL	71
H- Sectie Contra-Inlichtingen	72
AIV/INL Bibliotheek	74
Circulatie ex. AIV	76

*) Ter info, daarna retour aan het Hoofd van de Afdeling
Inlichtingen en Veiligheid van de Luchtmachtstaf

[REDACTED]

I N H O U D S O P G A V E

	<u>Blz.:</u>
<u>HOOFDSTUK I - CURRENT INTELLIGENCE</u>	I.1
<u>VLIEG- EN DEFENACTIVITEITEN IN DE "FORWARD AREA"</u>	I.1
- Algemeen	I.1
- Oefeningen	I.1
- Gebruik Engelse taal tijdens onderscheppen van gesimuleerde "intruder"	I.3
- Sowjet-Unie: LL-operatie	I.3
<u>SLAGORDE MUTATIES/VLIEGTUIGEN</u>	I.3
- Ontruiming Sowjet vliegveld GROSSENHAIN (DDR)	I.3
- MIG-29/FULCRUM op de Sowjet vliegvelden ROSS (BEMD) en KUBINKA (MOMD)	I.4
<u>SLAGORDE MUTATIES/ORGANISATIE/NIEUWE ONTWIKKELINGEN/GROND- LUCHT GELEIDE WAPENS</u>	I.4
- SA-5 complex ALTENGRABOW (DDR)	I.4
- Twee LOW BLOWS per SA-3 site	I.5
- SA-X-12/GLADIATOR systeem-componenten voor 't eerst te velde waargenomen	I.6
- NAVO-componenten grond-lucht Geleide Wapen systeem	I.7
<u>SLAGORDE EOB/NIEUWE RADAR- ONTWIKKELINGEN</u>	I.8
- DOG TAIL locaties in de "forward area"	I.8
- Nieuwe doelzoekradar DOG EAR	I.9
- KING SET, nieuwe Air Warning (AW) radar	I.10
- Mogelijk nieuwe ATC radar in de DDR	I.10
<u>LUCHTVERDEDIGING/TRAINING/OEFENING TAKTIEK</u>	I.11

- Operationele status

	<u>Blz.:</u>
- Operationele status van de jagerwing PEENEMUENDE (NVA-LSK/LV)	I.11
<u>OFFENSIEVE LSK/BEWAPENING/SYSTEMEN</u>	I.12
- Wapenpakket van de FITTER-K van het jabowregiment NEURUPPIN	I.12
- ALTENBURG-FLOGGER waargenomen met Air-to-Air Missiles (AAMs)	I.13
- FLOGGER-J met AS-12	I.13
- 330 mm Ongeleide raket	I.14
- AS-X-15 Sowjet ALCM	I.16
<u>LUCHTSTRIJDKRACHTEN/ALGEMEEN</u>	I.16
- Vliegongevallen	I.16
- Brandstofproblemen bij Tsjechische nationale LSK	I.16
- Ontwerp van FLOGGER-onderdelen	I.16
<u>GRONDSTRIJDKRACHTEN</u>	I.17
- SS-12/22 in Tsjechoslowakije	I.17
<u>STRATEGISCHE RAKETTROEPEN</u>	I.17
- Sowjet-Unie: SS-20	I.17
<u>OVERIGE GEBIEDEN</u>	I.18
- Verplaatsing Sowjet LSK-eenheden in Afghanistan	I.18
- Sowjet-Unie/Afghanistan: Personeelssterkte en verliezen	I.18
<u>HOOFDSTUK II - ONTWIKKELINGEN IN HET SOWJET VLIEGERTRAININGSPROGRAMMA</u>	II.1-II.11
<u>HOOFDSTUK III - COMMUNIST-NATION CIVIL AIR ACTIVITIES IN WESTERN EUROPE: THE INTELLIGENCE COLLECTION THREAT</u>	III.1-III.16 (+ 2 bijl, 3 blz)
<u>HOOFDSTUK IV - MACHTSWISSELING IN DE SOWJET-UNIE</u>	IV.1-IV.6
<u>HOOFDSTUK V - LIBANON: TOEKOMSTPERSPECTIEF</u>	V.1-V.7 (+ 1 bijl, 1 blz)

HOOFDSTUK IV - MACHTSWISSELING IN DE SOWJET-UNIE

INLEIDING

1. Op 9 februari overleed, niet geheel onverwacht, Yuri A. Andropow, de secretaris-generaal van het Centraal Comité van de CPSU (partijleider) en voorzitter van het presidium van de opperste Sowjet (staatshoofd) van de Sowjet-Unie. Reeds enkele dagen later werd bekend gemaakt, dat hij in de eerste functie, de machtigste in de Sowjet-Unie, zou worden opgevolgd door de 72-jarige Konstantin O. Tsjernenko. Teneinde de mogelijke gevolgen van deze machtswisseling enigszins te kunnen overzien zal hier een korte evaluatie van de Andropow-periode worden gegeven, alsmede een profiel van Tsjernenko. Een en ander is mogelijk nuttig voor het bepalen van enkele factoren, die in de toekomst het Sowjet-beleid zouden kunnen beïnvloeden.

DE NADAGEN VAN BREZJNEW

2. De werkelijke machtsverhoudingen in de Sowjet-Unie worden bepaald in een interactie tussen drie machtskernen: de strijdkrachten (in de wandeling aangeduid met "het leger", dat inderdaad politiek gezien het belangrijkste krijgsmachtdeel is), de communistische partij en de staatsveiligheidsdienst KGB. De laatste twee zijn daarbij verreweg het invloedrijkst, omdat zij op alle niveaus van de samenleving vertegenwoordigd zijn en alle geleidingen kunnen infiltreren en controleren. De onderlinge verhoudingen liggen echter niet vast en effectieve macht wordt slechts verkregen door onderlinge afspraken, intriges en "ellebogenwerk". De hieruit onstane instabiliteit is een structurele zwakte van het Sowjet-systeem.

3. Andropow's voorganger Leonid Brezjnew baseerde zijn machtspositie voornamelijk op de partij. Zijn hele loopbaan heeft hij opgebouwd in haar gelederen, eerst in de Sowjet-republieken Moldavië en Kazakstan en vervolgens in het centrale partij-apparaat. In de loop van zijn lange regeerperiode (van alle Sowjet-leiders heeft alleen Stalin langer over de Sowjet-Unie geheerst) heeft hij de partijtop zowel in de republieken als op centraal niveau gevuld met politieke aanhangers. Gedurende de laatste jaren van zijn leven vormde deze groep evenwel een inerte massa, die slechts geïnteresseerd was in het behouden van de eigen positie en niet in hervormingen op welk gebied dan ook. Met name op regionaal niveau werd veel gebruik gemaakt van corruptie en chantage om de eigen situatie te consolideren en te versterken.

4. De Sowjet-economie kampt evenwel met ernstige problemen. Gedurende de Brezjnew-periode groeide de Sowjet-unie uit tot een supermacht, die militair op zijn minst gelijkwaardig zou zijn aan de Verenigde Staten. Deze ontwikkeling vereiste uiteraard reusachtige investeringen, die de economie

onder zware druk

onder zware druk zetten. Deze lijdt aan enkele structurele problemen. Zo verleent de planmatige produktie niet voldoende ruimte om in te kunnen spelen op onverwachte ontwikkelingen: indien een bepaalde schakel in de produktieketen ontbreekt, ligt het hele proces stil en de managers hebben onder het vijfjarenplan niet voldoende bewegingsvrijheid om naar alternatieve oplossingen te zoeken. Daarbij heerst bij de Sowjet produktiekrachten niet voldoende prikkel om zich in te zetten, hetgeen leidt tot demotivatie, luiheid en zelfs dronkenschap. In de nadagen van Brezjnew ontbrak bij de machtshebbers de wens om deze misstanden aan te pakken.

DE PERIODE ANDROPOW

5. Andropow behoorde niet tot de factie van Brezjnew en baseerde zijn macht niet voornamelijk op de partij. Hoewel hij aanvankelijk ook carrière heeft gemaakt in de CPSU, heeft hij vooral zijn voorzitterschap van de KGB (1967-1982) benut om zich een machtsbasis te verwerven in de regeringsorganen van de Sowjet-Unie. Werking en invloed van de KGB onttrekken zich nog meer aan het oog dan die van partij en "leger", maar hoe effectief Andropow zijn intriges doorvoerde bleek toen Brezjnew in 1982 overleed. Hoewel de factie van de gestorven leider duidelijk voorstander was van de opvolging door zijn "kroonprins" Tsjernenko (zie ook pt. 10), wist Andropow binnen twee dagen de benoeming tot secretaris-generaal van het CC te verwerven en enkele maanden later het voorzitterschap van het presidium. Daarmee had hij in een half jaar tijd bereikt wat Brezjnew tien jaar had gekost.

6. Andropow was niet blind voor de economische problemen van de Sowjet-Unie, noch voor de gevolgen daarvan voor de machtspositie van zijn land in de wereld. Maar zijn mogelijkheden waren beperkt. De loop van de economie zou nog tot 1985 worden bepaald door het lopende vijfjarenplan. Bovendien werd met name het lokale en regionale bestuursapparaat nog beheerst door mensen van de Brezjnew-"clan". Omdat Andropow kon vermoeden dat de hem toebedeelde tijd kort was (hij leed al enige tijd aan hart- en nieraandoeningen, gecompliceerd door diabetes), besloot hij vooral de corruptie aan te pakken. Terwijl de binnen- en buitenlandse politiek van Andropow essentieel dezelfde kentekenen vertoonden als in de latere Brezjnew-periode (een harde lijn tegen dissidenten, voortzetting van de interventie in Afghanistan, nauwelijks toenadering op internationale conferenties) en er slechts zeer bescheiden economische hervormingen werden doorgevoerd, werd de strijd tegen corruptie en ongedisciplineerdheid op ruime schaal ingezet. Dat het doel niet alleen een hogere arbeidsproduktiviteit was, maar ook het uitschakelen van incompetenten Brezjneviëten, is diverse malen gebleken. Bijzonder indicatief was het ontslag van Sergei Medoenov. Hij was partijleider in het district Krasnodar aan de Zwarte Zee, waar ook Brezjnew een buitenverblijf had. Tussen Brezjnew en Medoenov bestond een goede verstandhouding, maar medio 1983 werd Medoenov wegens corruptie ontslagen. Typerend voor de aanpak van Andropow is dat hij hier, zoals elders, een vertrouweling

van buiten de

van buiten de gevestigde orde plaatste; in dit geval de 57-jarige Vitali Vorotnikov, die behalve tot partijleider in Krasnodar in de loop van 1983 werd benoemd tot volwaardig lid van het Politburo van de CPSU en premier van de Russische federale republiek. Alom werd verwacht dat Andropow Vorotnikov had voortbestemd als opvolger van een andere Brezjneviet, Sowjet-premier Tichonov. Want ook op centraal niveau was de invloed van de oude garde tanende. In het Politburo was een jongere generatie in opmars in de personen van Romanov, Gorbatsjow, Alijev en Vorotnikov (zie ook pt. 12-14).

7. Het hoogtepunt van dit streven is waarschijnlijk het moment geweest, dat Tsjernenko, het meest prominente lid van de oude garde, de 1 mei-parade niet bijwoonde (1983). Ongeveer in deze periode is Andropow gaan tobben met zijn gezondheid en kon hij zich minder inzetten voor zijn machtspositie. Dat hij zijn taak nog niet als gedaan beschouwde, kan bijvoorbeeld blijken uit het feit dat de Prawda in december 1983 nog de aanval inzette op de partijleiding in de republiek Moldavië, die sinds de periode van Brezjnews stationering aldaar (1950-1952) nauwe banden met de oude garde had. Maar voor het tot veroordelingen kwam, overleed Andropow.

TSJERNENKO

8. Uit het vorenstaande moge blijken dat het beeld dat in de Westerse pers is geschilderd van de periode-Andropow als een "tussenregering" onjuist is. Veeleer was het een overgangsregering, waarin de reactie duidelijk werd op de "oude garde", de Brezjnevieten. Indien Andropow lang genoeg geleefd zou hebben om zijn idealen uit te voeren, had het voor de hand gelegen dat de leidinggevende posities meer en meer in handen waren gekomen van mensen met organisatie- en managerskwaliteiten. In het volgende vijfjarenplan zou dan waarschijnlijk meer ruimte zijn gekomen voor pragmatisch economisch handelen en maatregelen ter verbetering van de arbeidsproductiviteit. Een en ander zou ongetwijfeld tot gevolg hebben gehad dat de Sowjet-Unie in de loop van de jaren '80 haar economisch potentieel effectiever zou gaan beheren en ten dienste stellen van haar machtspositie in de wereld. Een dergelijke ontwikkeling is ook zonder Andropow mogelijk, aangezien de door hem naar de top gebrachte personen duidelijk zijn geselecteerd op grond van hun talent op politiek en economisch gebied. Zij zijn bovendien over het algemeen beduidend jonger dan de "oude garde" en hebben dus de toekomst. Dat de "oude garde" momenteel nog niet uitgerangeerd is, moge blijken uit de benoeming van Tsjernenko.

9. Konstantin Oestinovitsj Tsjernenko is geboren op 24 september 1911 als zoon van een aanzienlijke boerenfamilie, in een dorp bij de Siberische stad Krasnojarsk. Ondanks deze geboorteplaats en in tegenstelling tot wat zijn achternaam doet vermoeden (de uitgang "enko" komt vaak voor in Oekraïense achternamen) is hij van Russische afkomst. In 1931 werd hij lid van de partij.

In 1948 werd

In 1948 werd hij leider van de afdeling agitatie en propaganda van de partij in de republiek Moldavië. Uit deze periode stamt zijn nauwe samenwerking met Brezjnev, die van 1950 tot 1952 secretaris van de partij in die republiek was. Brezjnev werd daarna onmiddellijk lid van het centraal comité van de CPSU, Tsjernenko volgde hem in 1956. Van 1961 tot 1965 leidde hij het secretariaat van het presidium van de Opperste Sowjet toen Brezjnev dit presidium voorzat en dus nominaal staatshoofd van de SU was. Nadat Brezjnev die functie had omgeruild voor die van secretaris-generaal van het centraal comité van de CPSU, benoemde hij Tsjernenko tot hoofd van het algemeen ministerie van dit CC. Deze taak is in zoverre van groot belang, dat hiertoe het beheer van het partij-archief behoort. Tsjernenko had dus de hand in de benoeming van partij-functionarissen en heeft deze periode benut om belangrijke relaties te leggen. In maart 1976 werd hij toegelaten tot het secretariaat van het CC en in november 1978 werd hij volwaardig lid van het Politburo.

10. De loopbaan van Tsjernenko heeft twee in het oog springende karakteristieken. Ten eerste is hij de typische apparatsjik: zijn hele carrière heeft hij opgebouwd binnen de partij. Zijn politieke ervaring is, zowel in binnen- als buitenlandse politiek, uitermate beperkt. Ten tweede is Tsjernenko de meest typische Brezjneviet: sinds 1956 is zijn loopbaan bepaald door de begunstiging van Brezjnev. Toen deze overleed, was Tsjernenko ook een van de belangrijkste kandidaten voor de opvolging; maar zijn gebrek aan leiderschaps-ervaring en het effectieve lobbyen van Andropow hebben hem destijds daarvan afgehouden.

11. Het mag geen verbazing wekken, dat Tsjernenko een van de belangrijkste doelwitten van Andropow was. Zo moest hij zijn leiderschap van het algemeen ministerie opgeven en miste hij de 1 mei-parade in 1983. De aanval op de partijtop in Moldavië scheen een nieuw offensief tegen Tsjernenko in te luiden, maar de dood van Andropow verhinderde dit. Inmiddels was Tsjernenko, de kroonprins van Brezjnev, de exponent van de oude garde geworden. Kleine signalen wezen erop, dat Tsjernenko als kandidaat voor de opvolging van Andropow gezien moest worden. Zo wijdde de Prawda op 8 februari (een dag voor het overlijden van Andropow) een lovende kritiek aan de heruitgave van Tsjernenko's werken: een duidelijk signaal dat aangaf, dat zijn positie in het Kremlin weer sterk was.

12. Pas later zijn de details van de opvolgingsstrijd duidelijk geworden. De belangrijkste kandidaat-in-opkomst was het jongste lid van het Politburo, de 52-jarige Mikhail Gorbatsjow. Onder Andropow had hij zich bezig gehouden met een gebied dat Andropow na aan het hart lag: organisatie van de landbouw. Hij was een man naar Andropows hart, die organisatietalent en efficiency bezat. Daarnaast werd gesuggereerd dat ook de 75-jarige minister van Defensie Oestinov achter Gorbatsjow zou staan. Velen zagen in hem de opvolger van Andropow, maar klaarblijkelijk hebben twee zaken in zijn nadeel

gewerkt. Enerzijds

gewerkt. Enerzijds heeft hij door zijn relatief jonge leeftijd nog niet voldoende banden kunnen smeden en anderzijds sprak tegen hem een gebrek aan politieke ervaring. Daarentegen had hij blijkbaar toch voldoende invloed om een patstelling te bewerkstelligen. Hieruit is, waarschijnlijk reeds voor de dood van Andropow (die natuurlijk niet onverwacht kwam), het volgende compromis geresulteerd: de 72-jarige Tsjernenko werd tot leider van de tussenregering gekozen, maar Gorbatsjow werd de tweede man. In de officiële rangschikking van het Politburo neemt hij inderdaad inmiddels de tweede positie in; tekenend is ook dat Gorbatsjow degene was die namens het Politburo de zitting van het Centraal Comité, waarin Tsjernenko gekozen werd, af mocht sluiten.

13. Dat de benoeming van Tsjernenko een interim-oplossing is, blijkt ook uit de gezondheidstoestand van de nieuwe leider. Bij de begrafenis van Andropow had Tsjernenko moeite met spreken; hij was kortademig en stotterde voortdurend. Hij was niet in staat om zijn rechterhand naar het hoofd te brengen voor het eresaluut en toen hij de trappen van het mausoleum verliet, moest hij ondersteund worden. Blijkbaar is zijn long-aandoening van ernstige aard en gevreesd moet worden, dat zijn regering van korte duur zal zijn. Dezerzijds wordt betwijfeld of de personele unie van partijleider en staatshoofd, die Brezjnev bereikte en ook door Andropow bewerkstelligd is, ook in het geval van Tsjernenko doorgevoerd zal worden. Maar in ieder geval, gezien de gezondheid en het gebrek aan ervaring van de nieuwe secretaris-generaal, zullen nieuwe impulsen voor de Sowjet-politiek onder hem nauwelijks te verwachten zijn.

14. Wat in de nabije toekomst met meer aandacht gevolgd zal moeten worden, is de strijd om zijn opvolging, die ongetwijfeld achter de schermen reeds is losgebrand. De Sowjets beseffen, dat de leiderschapsimpasse waarin hun land zich bevindt, niet onbeperkt kan worden voortgezet. Zowel de interne situatie als internationale betrekkingen vragen om een sterke leider met visie. Momenteel lijkt Gorbatsjow de beste papieren te hebben. Maar omdat het in de aard van het Sowjet systeem ligt, dat de beste man door een coalitie van rivalen ten val kan worden gebracht, is het verstandig om ook naar andere kanshebbers te kijken. Uitgaande van de veronderstelling dat de oudere prominente leden van het Politburo (Oestinov, Gromyko, Tichonov en Grisjin) te oud en te zwak zijn of de juiste connecties missen om een toppositie te ambiëren, is er slechts één persoon die evenals Gorbatsjow lid is van het Politburo, partijsecretaris is en qua leeftijd in aanmerking komt. Dat is de 61-jarige Grigory Romanov, die twaalf jaar lang partijsecretaris in Leningrad was en daarbij een reputatie opbouwde van efficiency, maar ook van hardheid. Hij is bijna 5 jaar eerder dan Gorbatsjow lid van het Politburo geworden, maar pas onlangs (juni 1983, tegen november 1978 voor Gorbatsjow) van het secretariaat. Gelet ook op de banden die hij met het leger heet te hebben, mag zeker niet worden uitgesloten dat Romanov in staat zal zijn om zijn nieuwverworven positie te gebruiken om Gorbatsjow te overvleugelen.

15. Minder prominent

15. Minder prominent is een drietal andere kandidaten, dat duidelijk in opkomst is, maar daarbij een handicap heeft. Vorotnikov (zie pt. 6) is geen partijsecretaris en mist waarschijnlijk de banden, die voor het doorstoten naar de top vereist zijn. Hij zal naar verwachting mag worden op de nominatie staan om Tichonov t.z.t. te vervangen. De 61-jarige Dolgikh, de leider van de afdeling Zware Industrie van het CC, is reeds 11 jaar van het secretariaat, maar pas sinds kort (mei 1982) kandidaat-lid van het Politburo. Ook hij lijkt de relaties te missen om de greep naar de macht te doen. De belangrijkste man van het tweede plan is het 60-jarige Politburo-lid Geidar Aliyev. Hij is ook geen partijsecretaris, maar zijn grootste handicap is dat hij geen Rus is: hij is geboortig uit een sji'ietisch-islamitische familie uit de republiek Azerbaidjan. Hij heeft nog steeds uitstekende banden met de KGB en de partij in deze republiek, waar hij bijna twintig jaar werkzaam is geweest. Sinds 1969 heeft hij de belangrijke taak om het contact te houden met communistische partijen in het Midden-Oosten en de "link" te leggen tussen de islamitische en de socialistische revolutie. Andropow was zeer over hem te spreken en dat ook Tsjernenko hem waardevol acht, blijkt uit het feit dat hij de opdracht kreeg om na de begrafenis van Andropow de Chinese vice-premier Wan Li te ontvangen. Zijn niet-Russische nationaliteit reduceert hem van een serieuze kanshebber tot een outsider, maar desondanks verdient het aanbeveling, zijn wel en wee in het oog te houden.

CONCLUSIE

16. Het bewind van Andropow was een reactie op de inertie die de laatste jaren van Brezjnev kenmerkte. Hoewel Andropow te kort heeft geleefd om zijn werk af te maken, kregen gedurende zijn regeringsperiode enkele relatief jonge en meer kundige mannen de gelegenheid om naar de top door te stoten. Toen Andropow overleed, bestond er een patstelling tussen de oudere generatie en de "coming men". Als compromis werd besloten om Tsjernenko, min of meer de exponent van de oude garde, voorlopig tot secretaris-generaal te benoemen, terwijl met name Gorbatsjow, de kampioen van de jongere generatie, als "kroonprins" politieke ervaring kan opdoen. Maar er zijn diverse rivalen voor Gorbatsjow aan te wijzen, die in de toekomst zijn positie zouden kunnen betwisten. Hoe het gezicht van de Sowjet-Unie er in de toekomst gaat uitzien zal pas na het heengaan van Tsjernenko duidelijk worden.

HOOFDSTUK V - LIBANON; TOEKOMSTPERSPECTIEF

INLEIDING

1. Het lijkt erop, dat de strijd in Libanon een beslissend stadium heeft bereikt en dat de gebeurtenissen van de komende maanden zullen bepalen, hoe de toekomst van het land zal zijn. Omdat de omstandigheden in Libanon niet alleen zijn verweven met die van het Midden-Oosten als geheel, maar zelfs met de Oost-West tegenstellingen in het algemeen, is het raadzaam om de ontwikkelingen nauwgezet te volgen en na te gaan, wat de gevolgen van een en ander kunnen zijn. Hoewel de situatie uitermate complex is en alle probleemgebieden in meerdere of mindere mate verwant zijn, zal ter wille van de overzichtelijkheid het binnenlandse en het internationale aspect van de strijd gescheiden worden behandeld.

DE LIBANESE BURGEROORLOG

2. Libanon is een staat met vrijwel uitsluitend Arabische inwoners, van wie echter bijna de helft (schattingen spreken van 40-50%) tot het Christendom behoort. Toen het land in 1941 onafhankelijk geworden was werden er regelingen getroffen voor een vreedzame coëxistentie. Zo zou de president altijd moeten behoren tot de gemeenschap van de Maronieten, de grootste christelijke groepering. De premier moest een Soennitisch islamiet zijn en de voorzitter van het parlement een Sjiiet. Ook het aantal parlamentszetels was onder de geloofsgemeenschappen verdeeld. De verdeelsleutel was echter opgemaakt naar de volkstelling van 1932 en weerspiegelt niet meer de huidige verhoudingen. De Maronieten zijn over-en met name de Sjiieten sterk onderbedeeld. Dit heeft al eerder spanningen veroorzaakt; in 1958 was zelfs een kortstondige Amerikaanse interventie nodig om de rust te herstellen.

3. De aanzet tot de huidige problemen werd gegeven door de vele Palestijnse vluchtelingen, die sinds het ontstaan van Israël in Libanon waren opgevangen. Temidden van hen vestigde de PLO een staat-in-de-staat, die onafhankelijk van het Libanese gezag optrad en Libanon betrok in Israëlische vergeldingsakties. Sinds 1975 werd de PLO bestreden door een milizie van voornamelijk Maronieten, de Kata'ib of Falangisten genoemd. Deze strijd werd de katalysator van de Libanese burgeroorlog, aangezien in toenemende mate iedere bevolkingsgroep een of meerdere milities op de been bracht, die assistentie verleenden aan één van de strijdende partijen. Tegenover deze escalatie stond het centrale gezag, zelf opgebouwd uit deze partijen, machteloos.

4. Onder invloed van externe ontwikkelingen (zie pnt. 11-12) dreven de bevolkingsgroepen in toenemende mate uiteen.

Zo werd in 1981

[REDACTED]

Zo werd in 1981 een president gekozen uit de kringen van de Falange: Amin Gemayel. Hij is er sindsdien niet in geslaagd om zich op te werken tot een leider van alle Libanezen. Enerzijds liet hij zich vooral leiden door het belang van de Christenen. Een duidelijk voorbeeld hiervan is het omstreden accoord dat Gemayel op 17 mei 1983 met Israël sloot. Dit is voor de islamitische Libanezen onaanvaardbaar, omdat daarin de oorlog tegen Israël beëindigd wordt en de Israëliëse terugtrekking wordt gekoppeld aan die van de (Syrische) Arabische Afschrikkingsmacht in Oost-Libanon (zie pnt. 11). Anderzijds heeft Gemayel zich ook niet kunnen afzetten tegen het eigenmachtige optreden van christelijke milities. Zijn laatste kans verspeelde hij na de Geneefse verzoeningsconferentie van november 1983. Bij die gelegenheid spraken alle partijen af om met Gemayel als president door te gaan; daarnaast werd men het eens over de definitie van Libanon als een Arabisch land. Na afloop van de conferentie verwierpen meer radicale christenmilities deze formule; in plaats van krachtadig optreden tegen deze rebellie beschaamde Gemayel het vertrouwen in hem door absolute passiviteit.

5. Door dergelijk partijdig optreden werkt Gemayel de polarisatie van de situatie in de hand. Illustratief voor de mate waarin dit proces al is voortgeschreden, is het recente optreden van de gematigde premier Chafiq al Wazzan. Geen van de politieke leiders in Libanon is nog bereid om met Gemayel samen te werken en velen hebben reeds zijn aftreden geëist. Met name geldt dit voor de Moslims en Druzen, maar ook de maronietenleider Raymond Eddé heeft al op 6 februari een oproep met die strekking aan Gemayel gedaan. Wil Gemayel voor alle Libanezen als president aanvaardbaar zijn, dan zal hij in ieder geval zijn partijdige houding moeten opgeven. Het opzeggen van de 17 mei-accorden lijkt een vereiste. De Falangisten zijn sterk tegen deze opzegging gekant, maar met het terugtrekken van de Amerikaanse mariniers is hun belangrijkste steunpilaar weggevallen en het lijkt waarschijnlijk, dat Gemayel hen als gevolg van de toenemende druk zal trotseren. Het is niet uitgesloten, dat sommige Falangisten zich, om met de woorden van hun opperbevelhebber Fadi Frem te spreken: "in een strijd op leven en dood", tegen deze stap zullen verzetten, maar uiteindelijk is het te verwachten dat zij zich, gedwongen door diplomatieke druk of wapengeweld, bij de realiteit zullen neerleggen.

6. Inmiddels zijn de reguliere Libanese strijdkrachten het slachtoffer geworden van de partijdige houding van Gemayel. Na de verovering van West-Beiroet door islamitische milities weigerden moslimsoldaten tegen hun geloofsgenoten te vechten en zijn vooral in de eerste helft van februari in grote getale naar hun milities overgelopen. Andere eenheden hebben zich neutraal verklaard en houden zich buiten de gevechten. Gemayel kan momenteel waarschijnlijk niet beschikken over meer dan 5000 man, vrijwel uitsluitend Christenen en

aan hen gelieerde

[REDACTED]

aan hen gelieerde groeperingen, die zich hebben teruggetrokken in het door Falangisten beheerste Oost-Beiroet en enkele omliggende dorpen. Van uitermate groot belang is het dorp Soukh al Gharb, het enige legerbolwerk in het Chouf-gebergte. Mocht dit in islamitische handen vallen, dan kunnen het presidentieel paleis en het commandocentrum direkt bestreken worden.

7. De islamitische bevolkingsgroepen lijken zeer gereserveerd te staan tegenover een overeenkomst met het regime van Gemayel. Hun radikalisering is duidelijk merkbaar bij de Sjiieten, tot voor kort een gematigde gemeenschap die vooral in het zuiden woonde. Doch juist daardoor hebben zij het meest te lijden gehad van de burgeroorlog. Zij waren het voornaamste slachtoffer van de Israëliische invasie: nog afgezien van de hautaine houding van het bezettingsleger, werd aan de middelen van bestaan een ferme slag toegediend door de import van Israëliisch fruit, zodat het Libanese fruit "aan de bomen hing te rotten". De Sjiieten die als gevolg van deze tegenslagen naar kampen in West-Beiroet vluchtten, zijn van de regering vervreemd doordat Gemayel deze kampen in 1982, toen hij dit stadsdeel in handen kreeg, vrijwel onmiddellijk met de grond gelijk maakte. De belangrijkste Sjiietische militie is de Amal onder leiding van Nabih Berri, en het is niet verwonderlijk dat deze de belangrijkste bijdrage heeft geleverd aan de recente verovering van West-Beiroet op het Libanese leger. Daarnaast treden fundamentalistische milities op, die de islamitische revolutie nastreven, zoals die door Khomèiny wordt gepredikt.

8. Ook de Soennitische Moslims lijken geen reële kansen meer te zien voor een verzoening met Gemayel, gezien het aftreden van Wazzan en het feit dat niemand hem wil opvolgen. Aangezien de premier van soennitische afkomst moet zijn, heeft dit een verlamming van de Libanese politiek tot gevolg. De belangrijkste Soennitische militie is de Moerabitoen, die minder op de voorgrond treedt, maar toch ook heeft meegestreden bij de verovering van West-Beiroet. Het is echter zeker niet onmogelijk dat de Soennieten bereid zullen zijn om met een andere (Christelijke) president op de oude basis samen te werken; ook zij zullen namelijk bij een eventuele herziening van de verdeelsleutel voor de regeringsposten aan invloed verliezen.

9. Een dergelijke bereidheid bestaat echter niet bij de derde grote oppositiegroep, de Druzen. Hoewel vrij gering in aantal behoren druzische milities tot de meest radicale binnen de Libanese constellatie. Met name geldt dit voor de druzen die zijn verenigd in de Parti Socialiste Progressiste (PSP) van Walid Joumblatt. De PSP geniet de steun van Syrië en dus indirekt van de Sowjet-Unie. Joumblatt heeft op 12 en 13 januari Moskou bezocht en verblijft momenteel in Damascus. Hij maakt er geen geheim van de bij geen enkele mogelijkheid

meer ziet tot overeenstemming

[REDACTED]

meer ziet tot overeenstemming met Gemayel en afschaffing eist van de afspraken van 1943 (de verdeling van de staatsambten over de bevolkingsgroepen). Op het gebied van buitenlandse zaken onderschrijft hij het streven van Syrië en de Sowjet-Unie, zodat beide landen middels hem een grote stem in het kapittel zullen hebben bij een eventuele nationale verzoening in Libanon.

10. Uitsluitend gelet op de binnenlandse aspecten van de strijd in Libanon, kan gesteld worden dat een verzoening van alle partijen met het voortschrijden van de polarisatie steeds onwaarschijnlijker wordt. Een voorwaarde is waarschijnlijk het verdwijnen van president Gemayel. In verband hiermee gaan er onbevestigde geruchten dat hij vervangen zou worden door Dani Chamoun, zoon van de Libanese president onder wiens bewind de interventie van 1958 plaatsgreep. De familie Chamoun zou betere banden hebben met de islamitische gemeenschap en meer aanvaardbaar zijn voor de Moslims dan de familie Gemayel, die wordt geïdentificeerd met de Falangisten. Een tweede voorwaarde voor nationale verzoening lijkt de herziening van het accoord van 1943, waardoor het hoogste ambt niet langer het monopolie zou zijn van Maronieten. Ten derde zullen de 17 mei accoorden moeten worden opgezegd. Maar deze drie voorwaarden, die in feite alle de heersende positie van de Maronieten aantasten, zullen bij sommige Falangisten grote weerstanden oproepen. Het is dan ook zeer wel mogelijk, dat uit deze situatie een laatste ronde van de burgeroorlog zal resulteren, waarin een van de beide partijen het totale onderspit zal delven. Welke loop de omstandigheden zullen hebben, is echter evenzeer afhankelijk van externe factoren.

DE INTERNATIONALE SITUATIE

11. Toen in 1976 de gevechten in Libanon op een hoogtepunt waren, intervenieerde Syrië. Als gevolg van militaire en politieke tegenstand kon het niet tot een volledige bezetting overgaan, maar het bereikte wel dat een "Arabische afschrikkingsmacht" in het oosten en gedeelten van de Bekaa-vallei gelegerd bleef. Hoewel de niet-Syrische component van deze macht al snel verdwenen was, blijft Damascus vasthouden aan de mening, dat de Syrische aanwezigheid in Libanon officieel gesanctioneerd is. Tijdens de Israëlische invasie van 1982 hebben Syriërs zware verliezen geleden, maar mede door dit opdringen heeft de Sowjet-Unie zijn afzijdige houding in het conflict afgeworpen en de Syrische verliezen in snel tempo gecompenseerd. Syrië heeft nu troepen ter sterkte van tenminste drie divisies in Libanon. Het is echter niet te verwachten, dat deze strijdmacht snel in actie zal komen. Ten eerste zou dit gevaar met zich meebrengen voor interne spanningen en zelfs voor Israëlische retaliatie (sinds de verovering van de Golan-hoogten ligt Damascus binnen bereik van de Israëlische artillerie!). Ten tweede zal een verder oprukken niet worden getolereerd door de gematigde Arabische landen

en door de VS

[REDACTED]

en door de VS, zodat een isolatie van Syrië zou dreigen. Ten derde lijken de gebeurtenissen ook zonder actief ingrijpen in de kaart van Damascus en Moskou te spelen. Nu de VS zijn mariniers uit Beiroet heeft moeten terugtrekken en ook Israël het liefst zijn troepen naar eigen grondgebied terug zou brengen kan Syrië hopen om bij een verzoeningsconferentie de enige buitenlandse macht van betekenis te zijn, die een onwelkome regeling eenvoudig kan blokkeren. Het is om deze reden niet in het belang van Syrië om op een verdeling van Libanon aan te sturen; daarom eist Assad wel opzegging van de 17 mei-accorden (die de aanwezigheid van Israël en Libanon legitimeren maar niet het aftreden van Gemayel. Nu recentelijk bekend geworden is dat deze zich begin maart naar Damascus zal begeven, mag worden geconcludeerd dat de Syrische politiek een succes is geworden en dat Assad's verlangens volledig ingewilligd zullen worden.

12. Israël is in de zomer van 1982 Libanon binnengevallen om zijn noordelijke provincies te beschermen tegen PLO-infiltratie. Deze actie is een volledig succes geworden: de PLO speelt inmiddels in Libanon nog slechts een zeer ondergeschikte rol. Recente uitlatingen van Nabih Berri doen verder vermoeden dat de islamitische en druzenmilities, in-dachtig de droeve rol van de Palestijnen in het uitbreken van de burgeroorlog, geen PLO-activiteit in Libanon meer zullen toestaan. Bovendien trekken de troepen in Libanon een zware wissel op de Israëlische schatkist. Het is niet verwonderlijk, dat Jeruzalem het liefst zijn troepen uit Libanon zou terugtrekken. Maar de veiligheid van Galilea moet daarbij gehandhaafd blijven. Daartoe staan twee mogelijkheden open. De eerste is het opzetten en bevoorraden van bevriende milities in Zuid-Libanon. Probleem is hierbij echter dat het grensgebied voornamelijk door Sjiieten bewoond wordt. Als Israël hier christelijke milities opzet, worden daardoor mogelijkheden voor een nieuw conflict geschapen. Een militie van plaatselijke bewoners is echter evenmin aantrekkelijk, aangezien de Sjiieten Israël in principe niet vriendelijk gezind zijn en bovendien zouden kunnen overgaan tot een fundamentalisme naar het voorbeeld van Iran. Daarom zal Jeruzalem meer zien in de andere mogelijkheid (die de eerste overigens niet geheel uitsluit); dit is het uitbreiden van het UNIFIL-mandaat. Bij het recente bezoek van premier Shamir aan Nederland is deze kwestie ter sprake geweest en beide landen bleken in principe voorstander te zijn van een dergelijke maatregel.

13. Het heeft er een moment naar uitgezien, dat voor Beiroet een soortgelijke oplossing gevonden kon worden. Toen het overige gedeelte van de MNF zich uit Beiroet terugtrok, handhaafde Frankrijk zijn contingent van 1270 man. Officieel werd te Parijs verklaard dat Frankrijk met het oog op de historische banden met het Libanese volk, de islamitisch/druzi-sche verovering niet als een bedreiging zag.

Daarnaast echter

[REDACTED]

Daarnaast echter ontwikkelde de Franse vertegenwoordiging bij de Verenigde Naties initiatieven tot een vervanging van de MNF door een VN-strijdmacht, die dan de Franse stellingen had kunnen overnemen. Hoewel de leden van de Veiligheidsraad in meerderheid positief stonden tegenover het idee, stelde de Sowjet-Unie harde eisen. Zo moest vooraf middels een resolutie van de Veiligheidsraad worden geeist dat de Amerikaanse vloot de Libanese wateren zou verlaten en dat de deelnemers aan de MNF zich niet meer met de Libanese politiek zouden bemoeien. Bovendien mocht geen enkel lid worden gedwongen om mee te betalen aan de Beiroet-macht. Deze voorwaarden waren natuurlijk onaanvaardbaar voor de Verenigde Staten en bovendien zeer vernederend voor Frankrijk. De Sowjet-Unie kon voor haar standpunt geen meerderheid vinden en verhinderde vervolgens het uitzenden van een VN-macht middels een veto. Onmiddellijk daarna kondigde Frankrijk, teleurgesteld en verontwaardigd door de houding van Moskou, aan dat het ook zijn MNF-troepen zou terugtrekken.

MOGELIJKE ONTWIKKELINGEN

14. Een antwoord op de vraag, wat de nabije toekomst voor Libanon zal brengen, is slechts in zeer algemene bewoordingen te stellen. Het is mogelijk dat Gemayel zal aftreden, nu hij intern weinig aanhangers over heeft en iedere stap hem nieuwe tegenstanders op de hals kan halen. Ook Israël en de VS lijken hem weinig meer dan lippendienst meer te bewijzen; dat Washington zijn handen van hem heeft afgetrokken, kan blijken uit de weigering om het Libanese leger volgens afspraak 130 pantserwagens te leveren (met als argument dat ze mogelijk in handen zouden vallen van de militieën in Beiroet). De val van Soukh al Gharb (zie pnt. 6), zou voor Gemayel wel eens de druppel kunnen zijn, die de emmer doet overlopen. In dat geval lijkt echter een meerderheid van de betrokken partijen om uiteenlopende redenen voorstander van het behoud van een centraal Libanees gezag, zodat opvolging door een andere, meer gematigde, Maroniet waarschijnlijk is. Behalve Chamoun zou dan te denken zijn aan oud-president Frangieh, die nog steeds in contact staat met mensen als Berrī. Eddé is ook een mogelijkheid, maar hij is waarschijnlijk te anti-Syrisch om voor Damascus aanvaardbaar te zijn.

15. De kwestie van de 17 mei-accorden lijkt inmiddels beslist. De wens van de oppositie en Syrië is duidelijk genoeg, terwijl de VS en Gemayel niet meer in een positie zijn om tegendruk uit te oefenen. De Kata'ib zal zich aanvankelijk verzetten, maar zal waarschijnlijk niet voldoende internationale steun krijgen om de opzegging te verhinderen. Hoewel de Israëlische houding ondubbelzinnig tegen opzegging is, zal Jeruzalem zich niet verder wensen te verstrengelen in het Libanese avontuur.

16. De mogelijkheid van

[REDACTED]

16. De mogelijkheid van het legeren van een VN-macht in Beiroet lijkt gering. In dit stadium kan nog niet beoordeeld worden, hoe het gesteld is met de kansen voor een uitbreiding van het UNIFIL-mandaat voor Zuid-Libanon. Mogelijk zullen Syrië en de SU zich hiertegen niet verzetten, aangezien dit het vertrek van Israël uit Libanon zou vergemakkelijken. Anderzijds kan Damascus hopen, dat deze terugtrekking ook zonder vreemde inmenging zal plaatsvinden.

17. Uitgaande van de veronderstelling dat het UNIFIL-detachement een nieuwe taak zal krijgen, moet erop worden gerekend dat Libanon de eerstkomende tijd territoriaal in vier delen zal zijn gesplitst (zie bijlage):

- a. Het Zuiden bezet door een VN-vredesmacht of eventueel nog een strook door het Israëlische leger; misschien ook door pro-Israëlische milities.
- b. Het Noorden en Oosten, inclusief de Bekaa-vallei door de "Arabische afschrikkingsmacht", d.w.z. Syrië.
- c. Oost-Beiroet en enkele dorpen daaromheen door het Libanese leger en de Falange.
- d. West-Beiroet en de rest van Libanon door islamitische en druzenmilities.

Of vervolgens een nationale verzoening plaatsvindt, laat zich nu nog niet beoordelen. Onzekere factoren, waarvan er meerdere slechts zijdelings met Libanon te maken hebben, zijn daartoe nog te groot in aantal. Vast staat in ieder geval, dat de Sowjet-Unie middels Syrië zijn invloed in het Midden-Oosten zal uitbreiden.

